

Produktivitetskommissionens analyser og anbefalinger vedrørende uddannelse og innovation

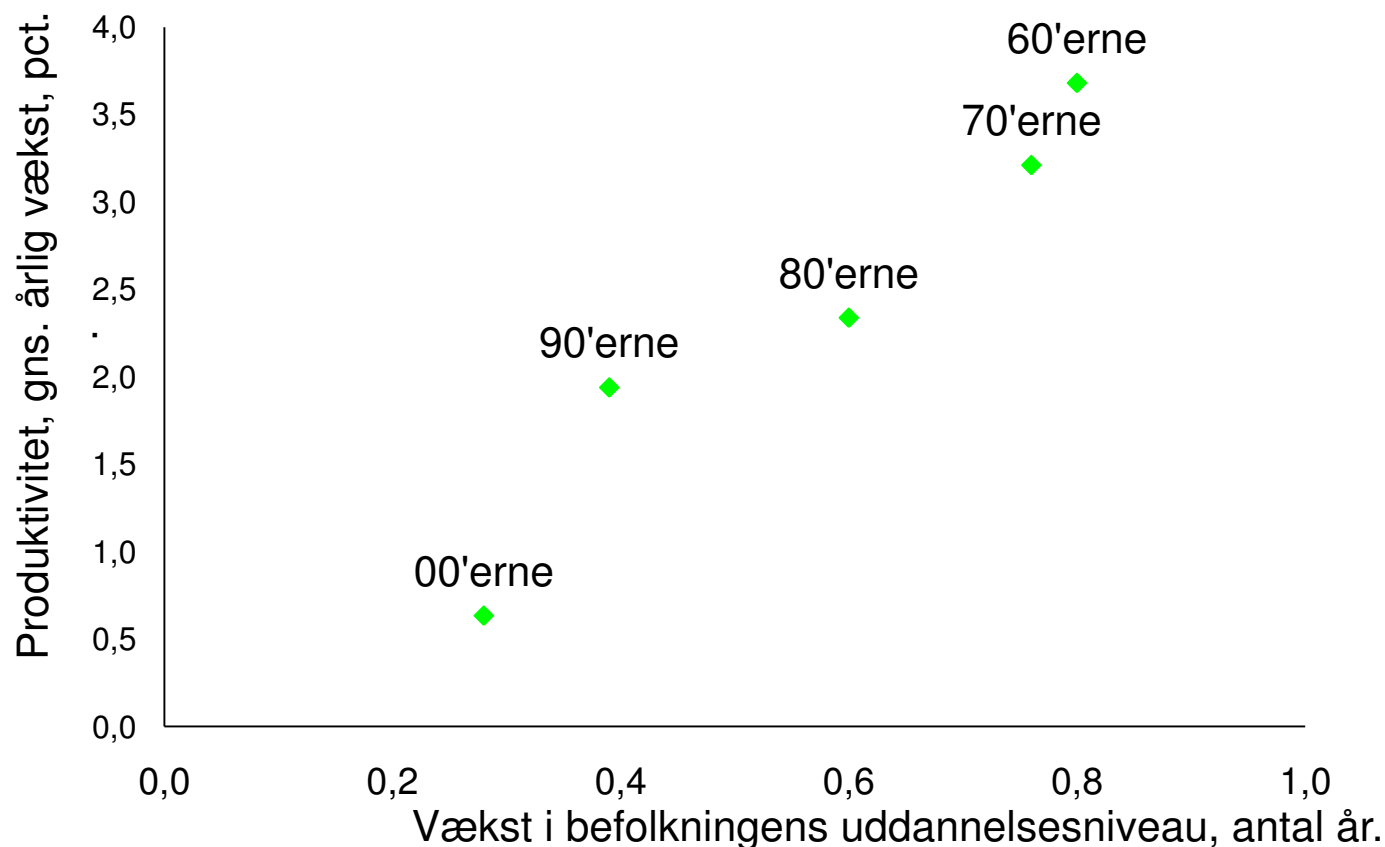
Peter Birch Sørensen
Formand for Produktivitetskommissionen

**Oplæg på møde i Folketingets Børne- og Undervisningsudvalg
og Uddannelses- og Forskningsudvalg
den 28. maj 2014**

Dagsorden

- Uddannelse og produktivitet: Hvordan skiller Danmark sig ud?
- Folkeskolen
- Ungdomsuddannelserne
- De videregående uddannelser
- Produktivitetskommissionens anbefalinger vedrørende uddannelsessystemet
- Problemstillinger og anbefalinger vedrørende innovation

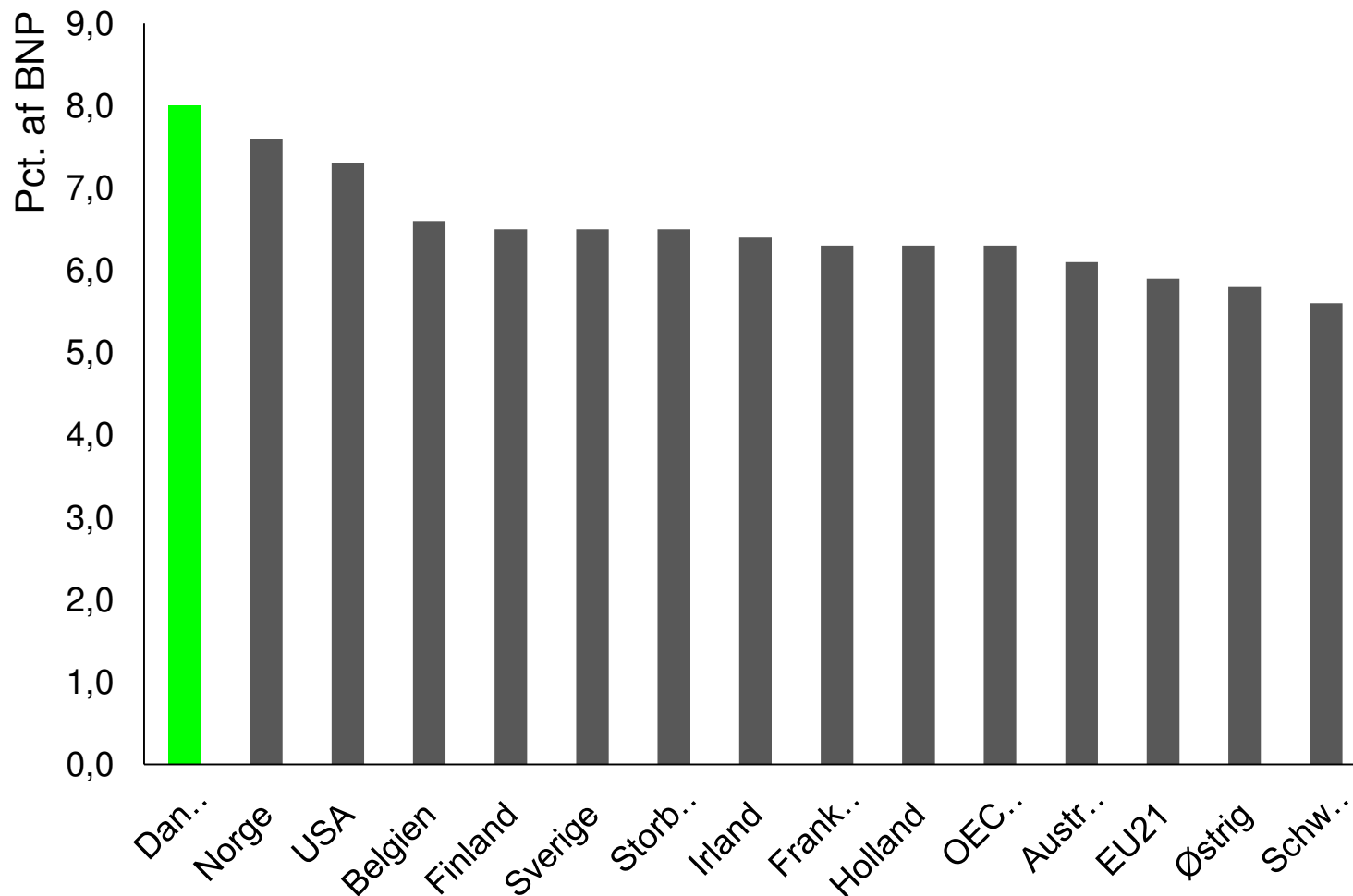
Baggrund: Tæt sammenhæng mellem vækst i uddannelsesniveaue og vækst i produktivitet

Uddannelse og produktivitet: Hvordan skiller Danmark sig ud?

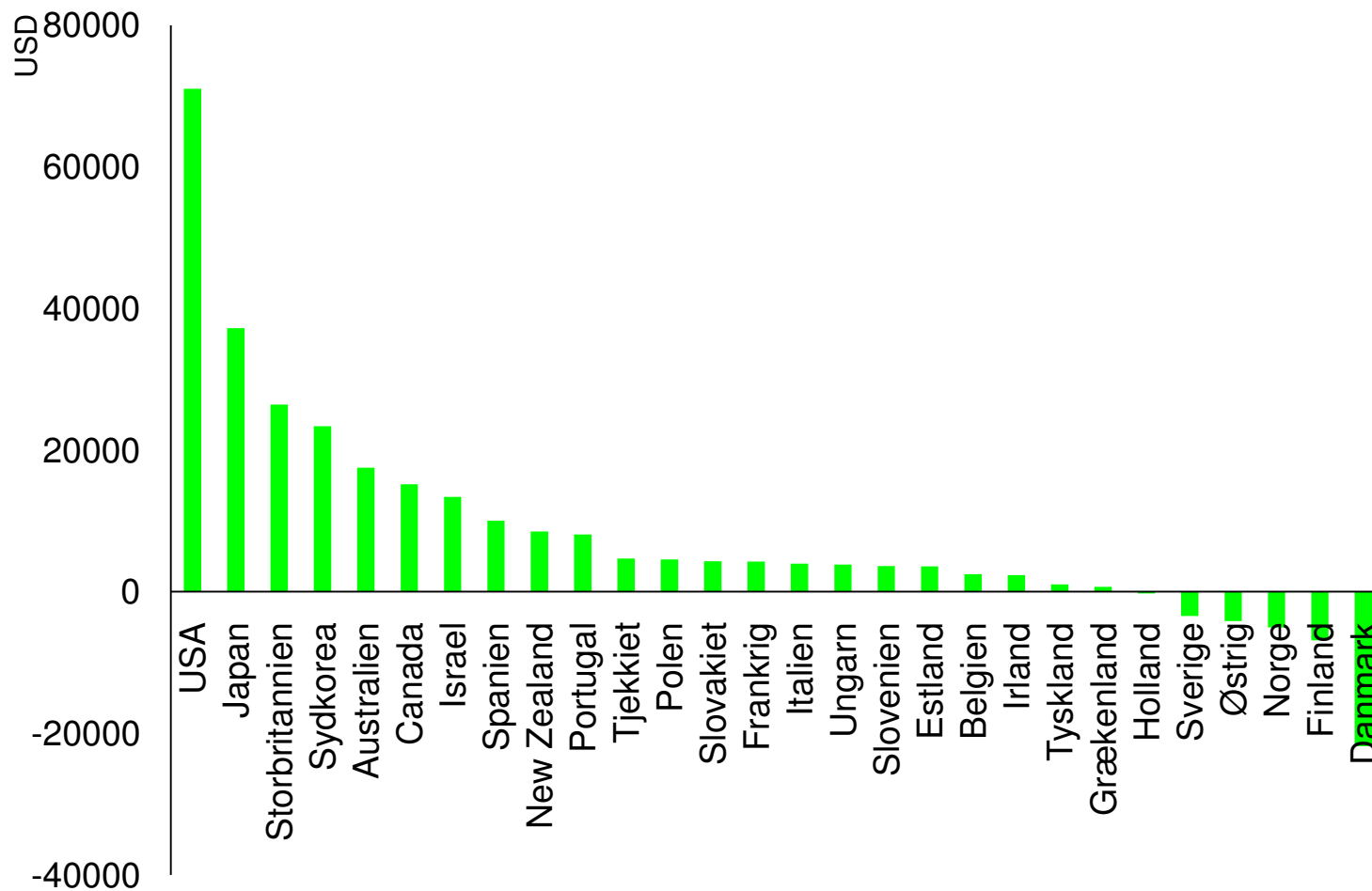
Danmark er det land, der investerer mest i uddannelse

Udgifter til uddannelse, 2010 (eksklusive støtte til studerende)

Danmark er det land, hvor uddannelse er mest subsidieret

Studerendes direkte nettoomkostninger ved at uddanne sig

Note: De direkte omkostninger er brugerbetaling og andre studierelaterede udgifter fratrukket studiestøtte.

Alligevel er der store problemer:

- Eleverne i folkeskolen klarer sig middelmådigt og mange dumper til afgangsprøven
- Erhvervsskolerne har massivt frafald og mange får aldrig eller først meget sent en ungdomsuddannelse
- Mange studenter har ikke de kompetencer, der kræves for at starte på en videregående uddannelse
- De unge søger i stigende grad mod de videregående uddannelser, der giver de dårligste beskæftigelsesmuligheder og den laveste løn
- Det faglige niveau er under pres mange steder, og mange uddannelser tilbyder kun ganske få undervisningstimer

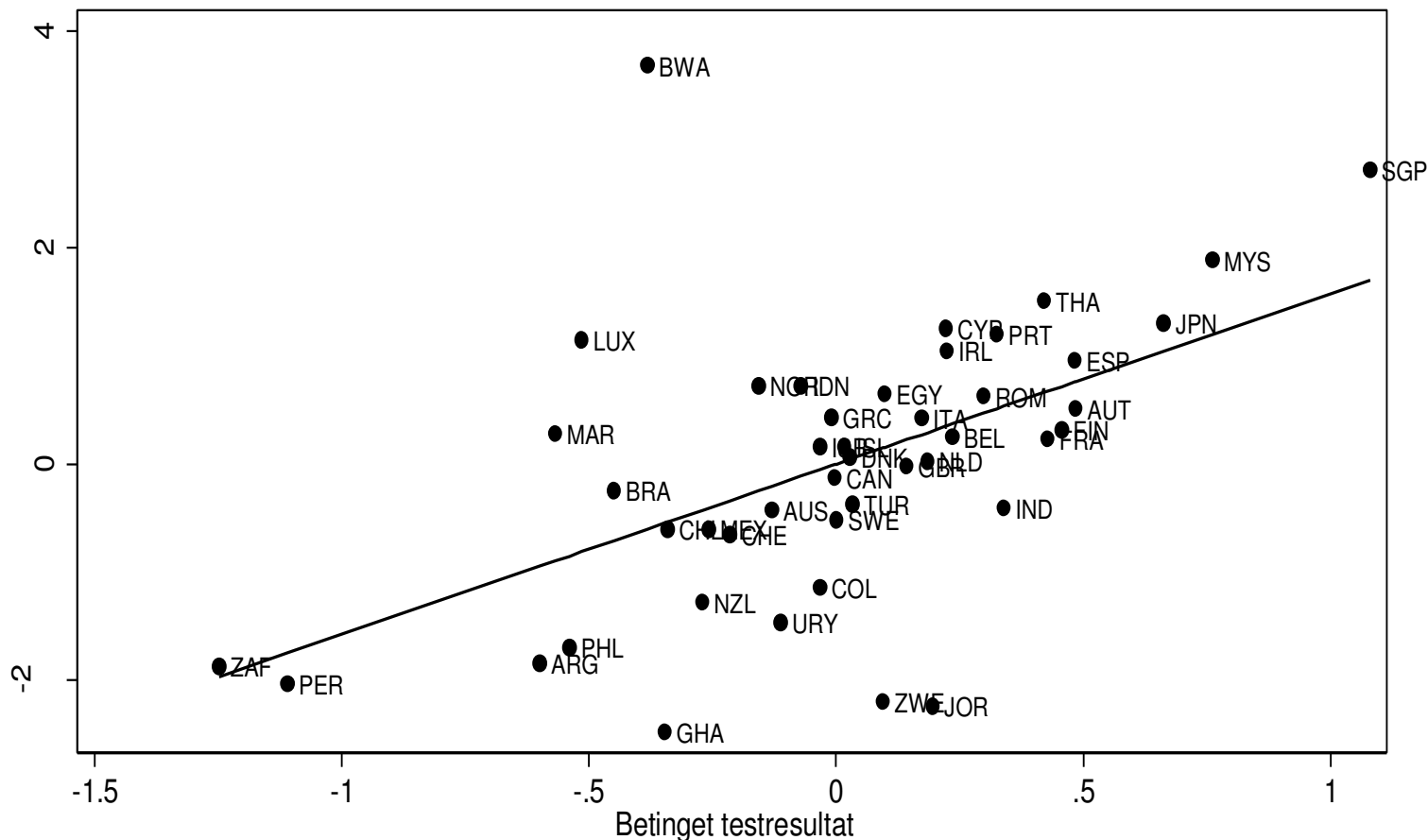
Produktivitetskommissionens hovedkonklusioner

- Problemerne i uddannelsessystemet er en væsentligt medvirkende årsag til Danmarks produktivetsproblem
- Behov for at sætse på kvalitet frem for kvantitet i uddannelsespolitikken: Uddannelser med højere fagligt niveau og mere relevans for arbejdsmarkedet

Folkeskolen

Dygtige skoleelever afgørende for produktiviteten: Testscore i folkeskolen og vækst i produktivitet 1960-2010

coef = 1.5729065, se = .38591207, t = 4.08

Hvordan klarer danske skoleelever sig i internationale tests?

- PISA (de 15-årige): Middelmådigt, selv om vi i testen frasorterer en større andel af svage elever end andre lande
- PIRLS (læsefærdigheder i fjerde klasse): Under middel, når der korrigeres for forskelle i elevernes alder
- TIMMS (færdigheder i matematik og naturfag i fjerde klasse): Under middel, når der korrigeres for forskelle i elevernes alder)

Hvilke krav stiller vi til læreruddannelsen?

Højt kvalificerede lærere er af afgørende betydning for god undervisning i folkeskolen:

- Hvis en lærer har ét karakterpoint højere gennemsnit fra gymnasiet, vil hans/hendes elever opnå godt 0,2 point højere gennemsnit ved folkeskolens afgangseksamen

På den baggrund er det bekymrende, at

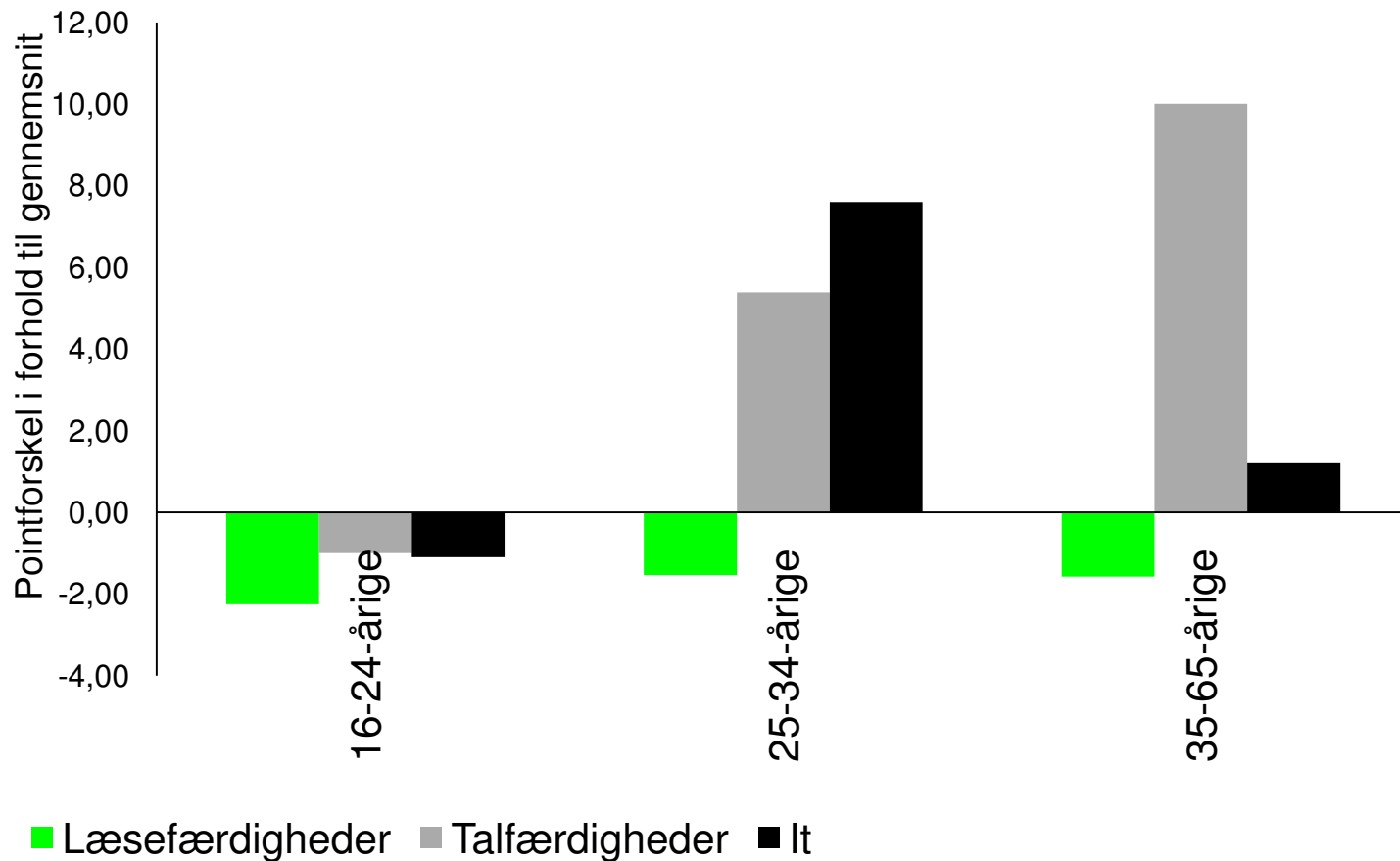
- Optagne studerende ved lærerseminarerne i 2013 havde en halv karakter lavere karaktergennemsnit fra gymnasiet end landsgennemsnittet ved studentereksamen samme år
- Danske lærerstuderende modtager i dag kun halvt så meget undervisning end i 1980'erne
- Danske lærerstuderende har lavere studieaktivitet end lærerstuderende end i andre sammenlignelige lande

Ungdomsuddannelserne

Problemer i ungdomsuddannelserne

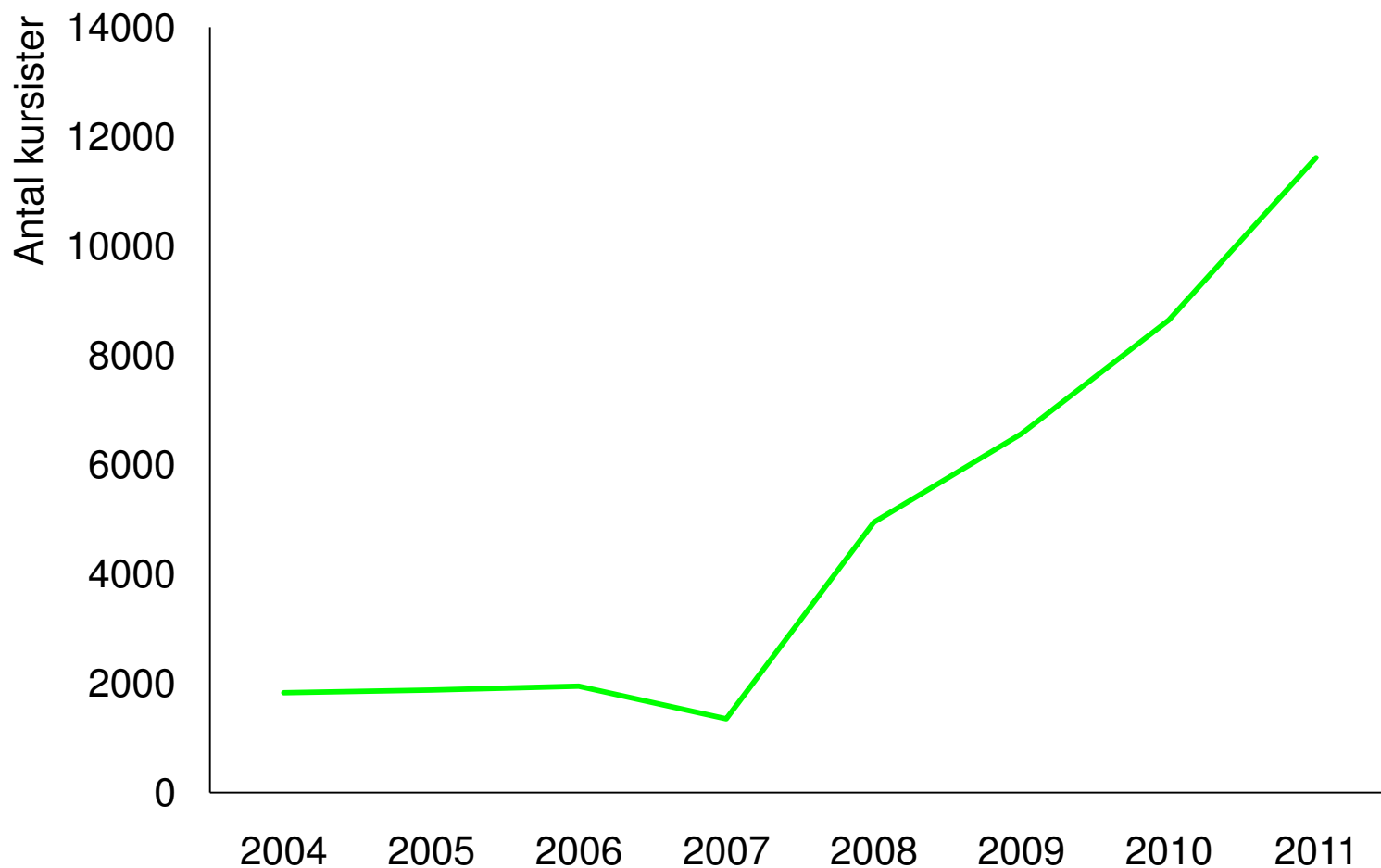
- Danske unge (16-24-årige) klarer sig dårligere end medianlandet i OECD mht. læsefærdigheder, talfærdigheder og it-færdigheder
- Erhvervsuddannelserne har Europas højeste frafaldsprocent
- Gennemsnitsalderen for dem, der gennemfører en erhvervsuddannelse, er 28 år
- Mange tager flere ungdomsuddannelser: 18 pct. af studenterne fra år 2001 har efterfølgende taget en erhvervsuddannelse (omkostning for samfundet: 1,4 mia. kr. årligt plus tabte skatteindtægter)
- Antallet af kursister, der må tage suppleringskurser i matematik og naturvidenskabelige fag for at opfylde optagelseskravene på de videregående uddannelser, er seksdoblet efter gymnasireformen
- Der bliver generelt givet højere karakterer i gymnasiefag, der ikke er adgangsgivende til de videregående uddannelser

Danmarks resultat i PIAAC-undersøgelsen (OECD-lande)

Note: Den vandrette akse angiver den gennemsnitlige testscore i OECD.

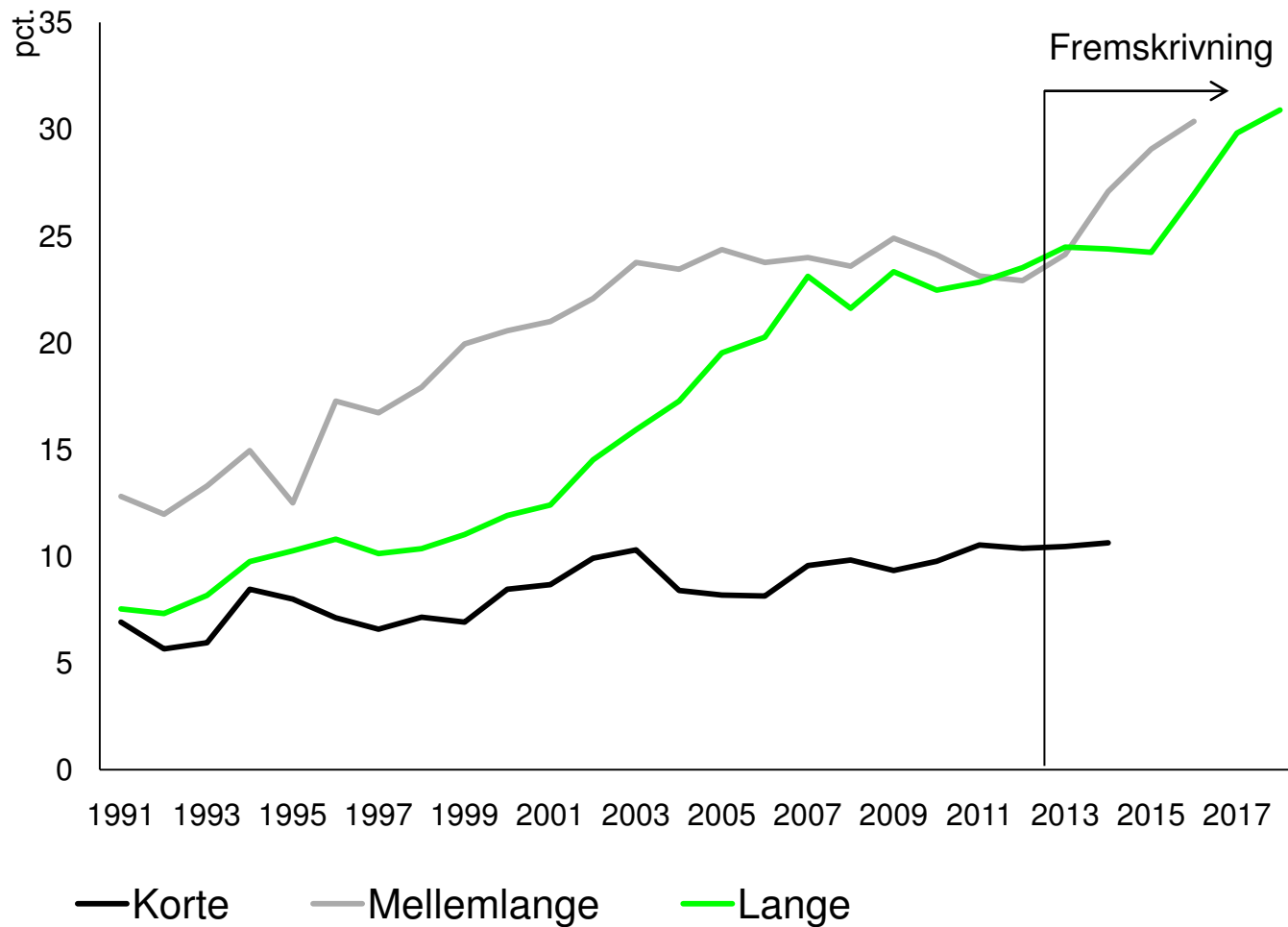
Antal kursister på gymnasiale suppleringskurser

De videregående uddannelser

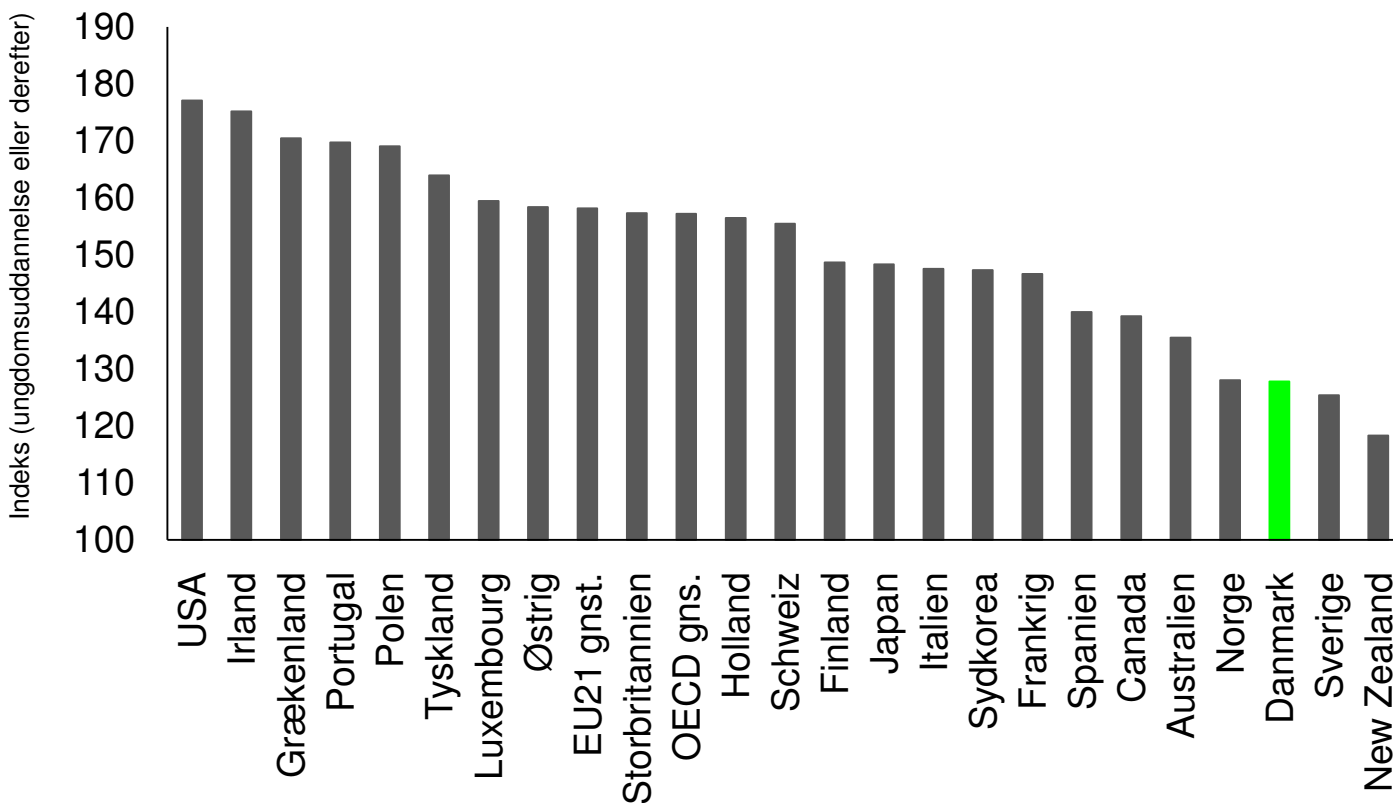
Andel af en ungdomsårgang der får en videregående uddannelse

Den sociale kontrakt om uddannelse

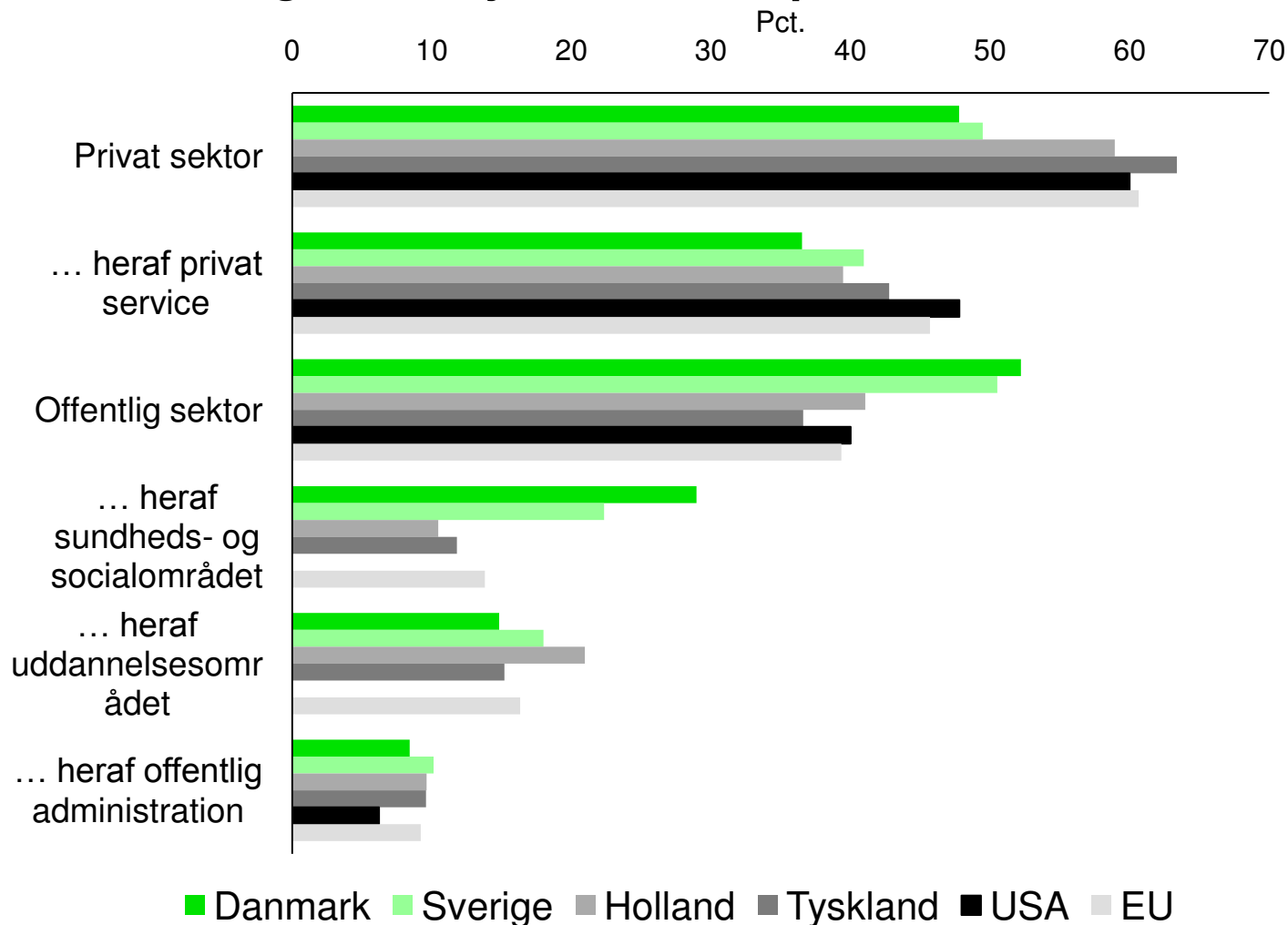
- Det offentlige betaler for uddannelserne og for (en væsentlig del af) de studerendes leveomkostninger
- De færdiguddannede betaler skat, som bl.a. skal finansiere uddannelserne for den efterfølgende generation
- Denne sociale kontrakt er under et finansieringspres, fordi antallet af uddannelsessøgende er stigende over tid
- Finansieringspresset øges, hvis de færdiguddannede har svært ved at finde arbejde til en ordentlig løn

Lønpræmien for videregående uddannelse er generelt lav i Danmark

Note: Andenaksen viser gennemsnitslønnen for personer med videregående uddannelse sammenlignet med gennemsnitslønnen for personer, der alene har en ungdomsuddannelse.

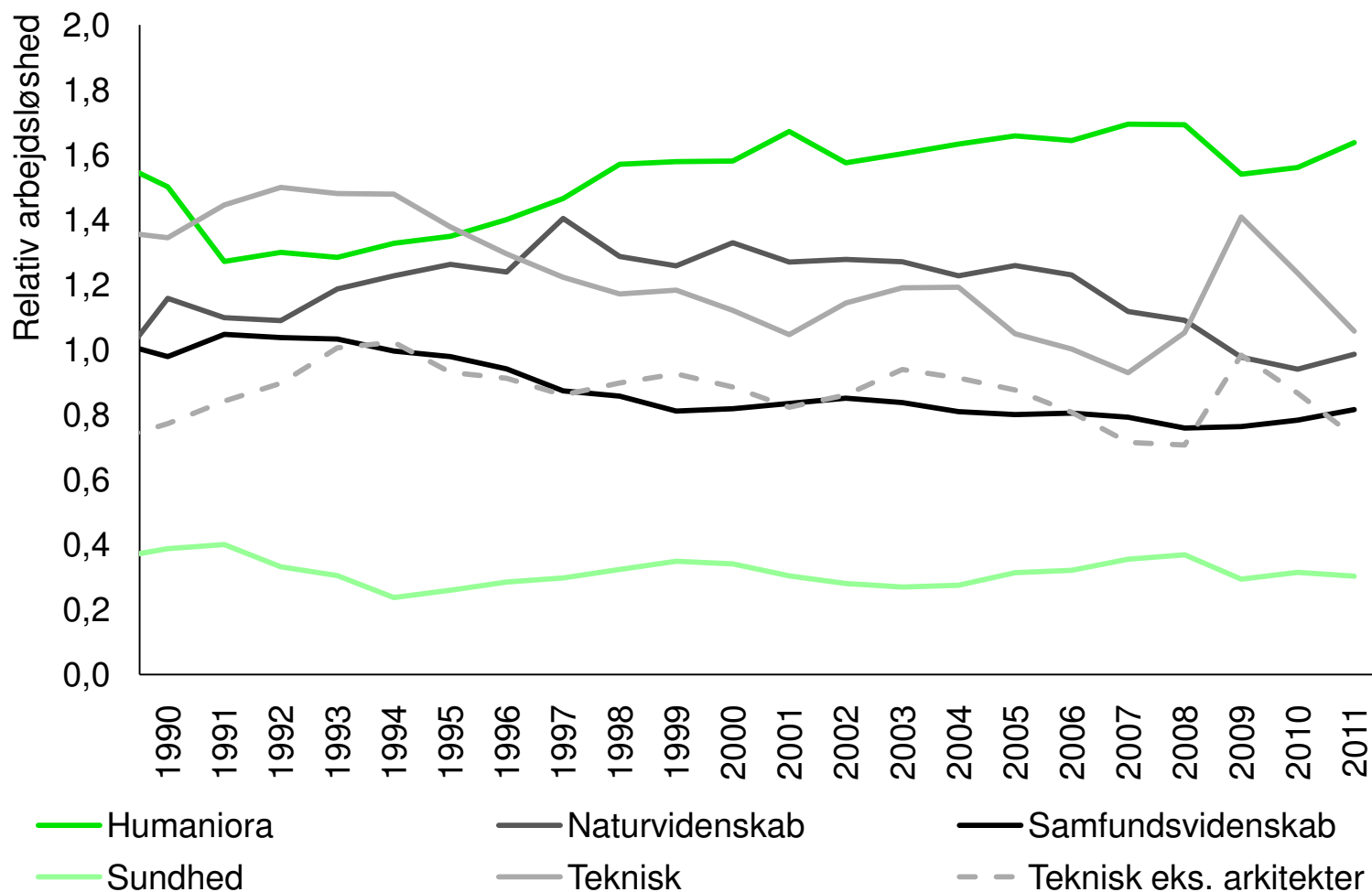
I Danmark arbejder de fleste højtuddannede i det offentlige: Fordelingen af højtuddannede på tværs af brancher

Note: Højtuddannede er defineret som universitetskandidater og professionsbachelorere. Der er korrigeret for forskelle i afgrænsningen af den offentlige sektor på tværs af lande.

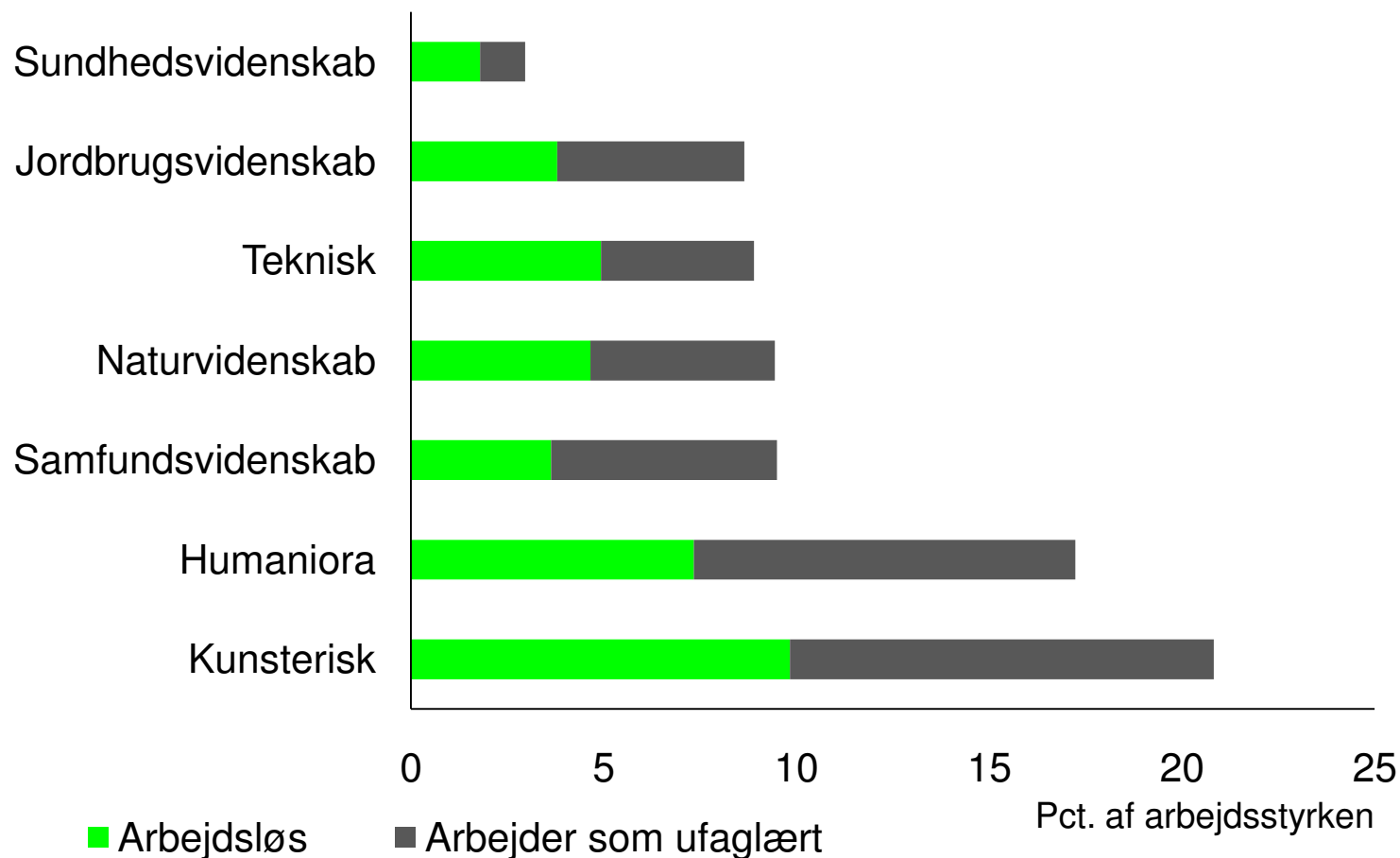
Vedvarende forskelle i arbejdsløshed:

Arbejdsløshed blandt akademikergrupper

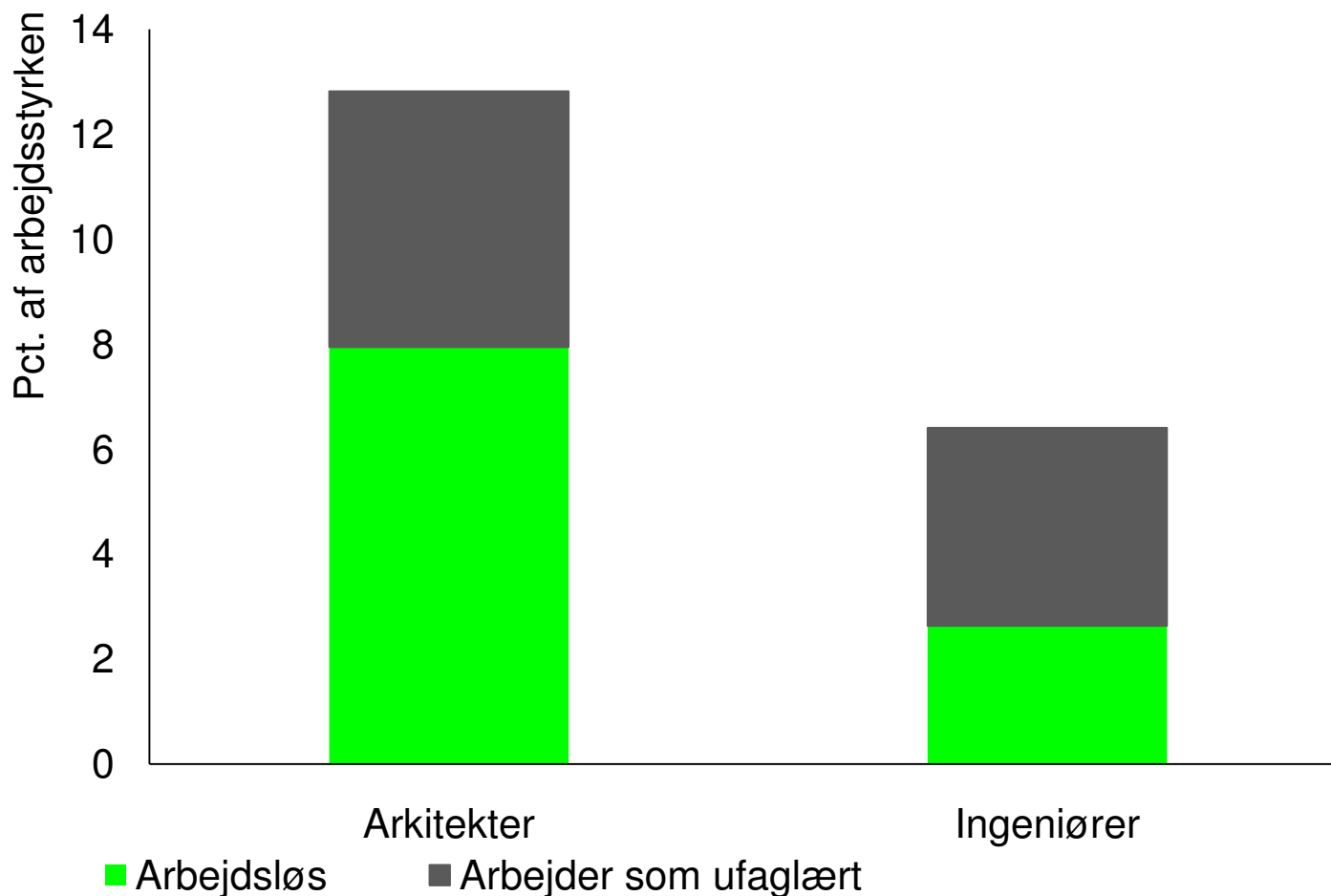

Mange højtuddannede bruger ikke deres uddannelse

Arbejdsløshed og overuddannelse blandt akademikere 2011

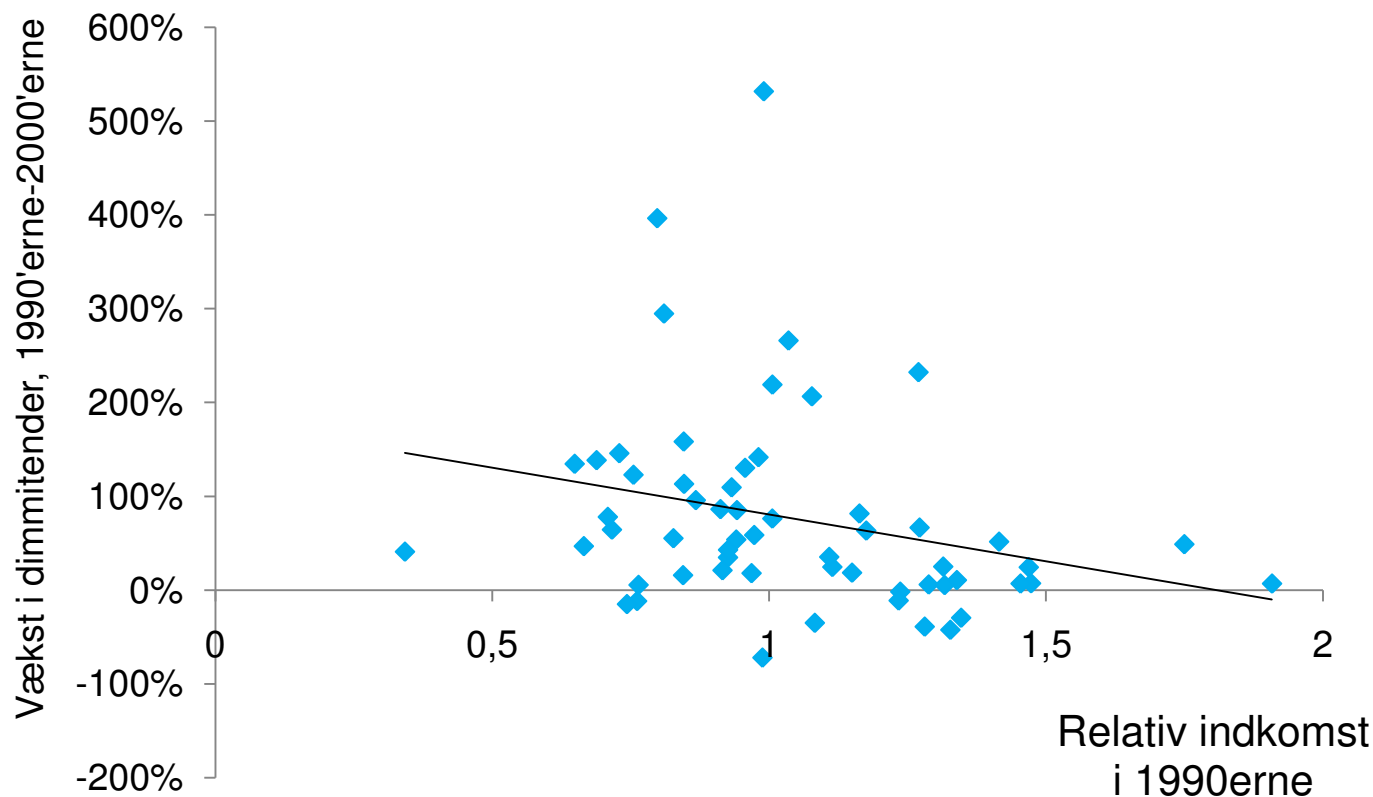
Men pas på med generaliseringer: Arbejdsløshed og overuddannelse blandt teknisk uddannede akademikere i 2011

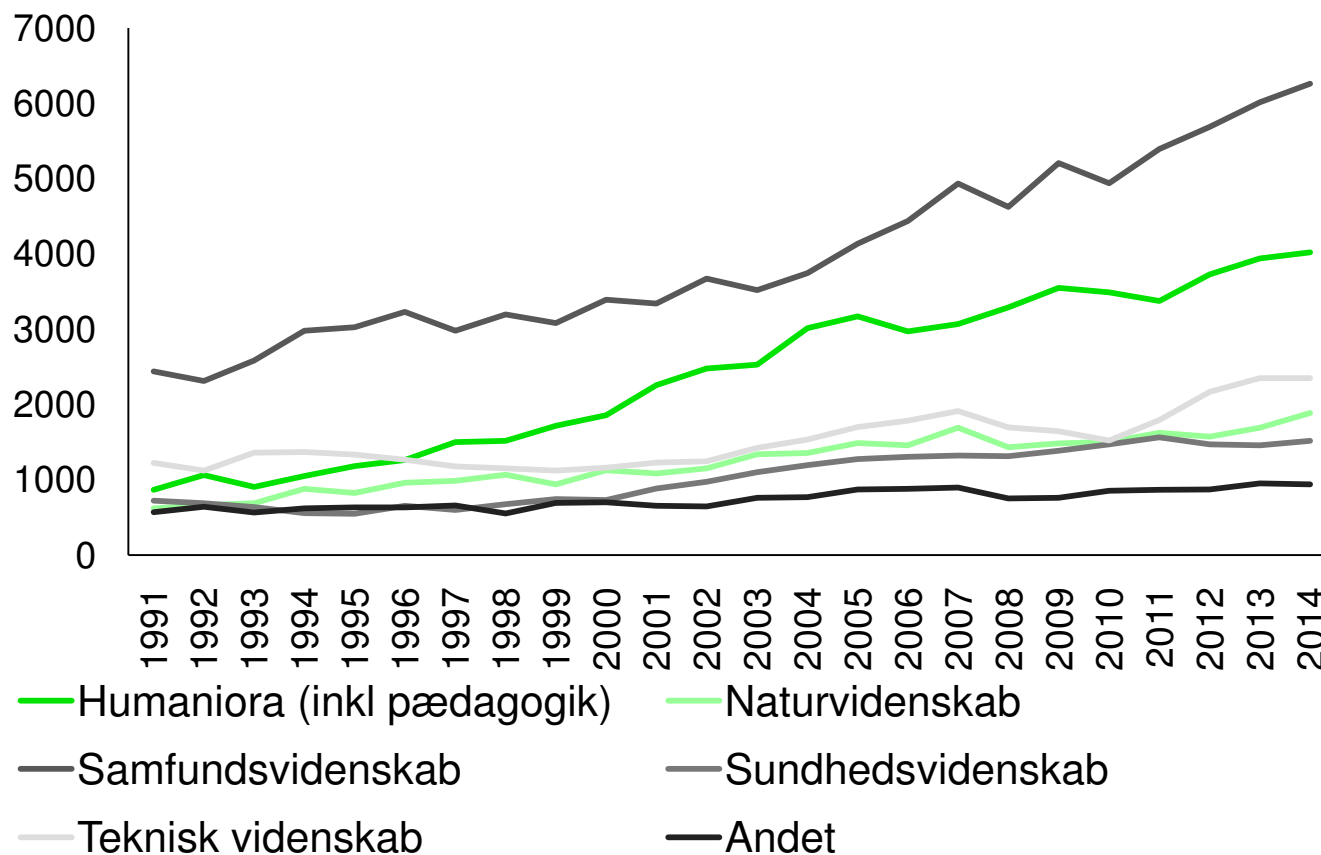

Paradoks: Jo lavere indkomst, jo større tilstrømning!

Erhvervsindkomst og studievalg på lange videregående uddannelser

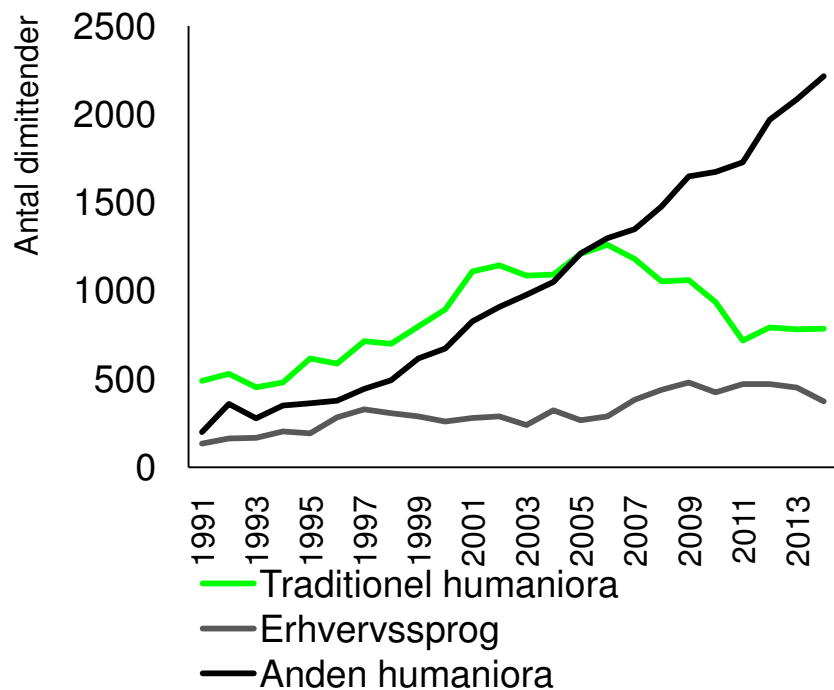

Udviklingen i antal dimittender fra lange videregående uddannelser

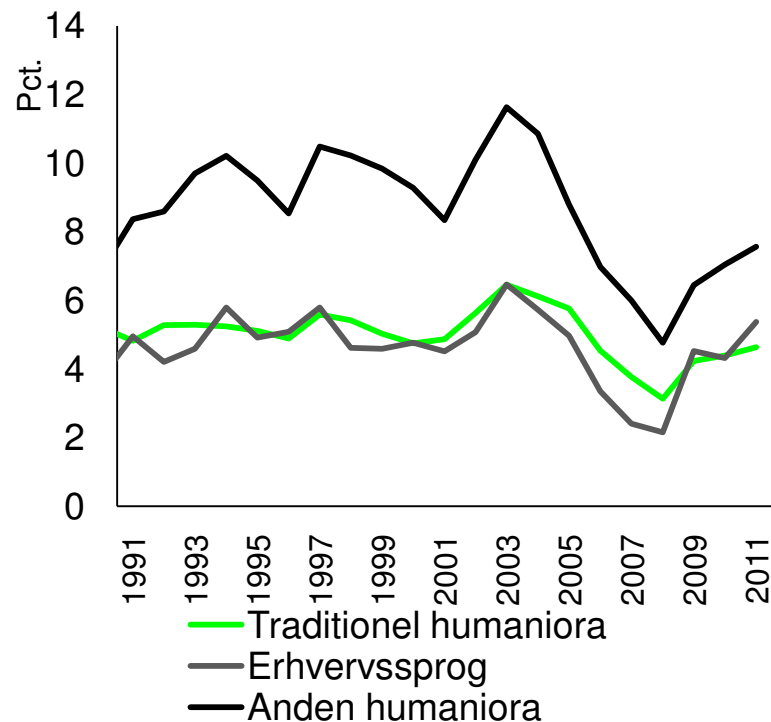

Paradoks: Jo større arbejdsløshed, jo større tilstrømning!

Antal dimittender fra humaniora

Arbejdsløshed for humanister

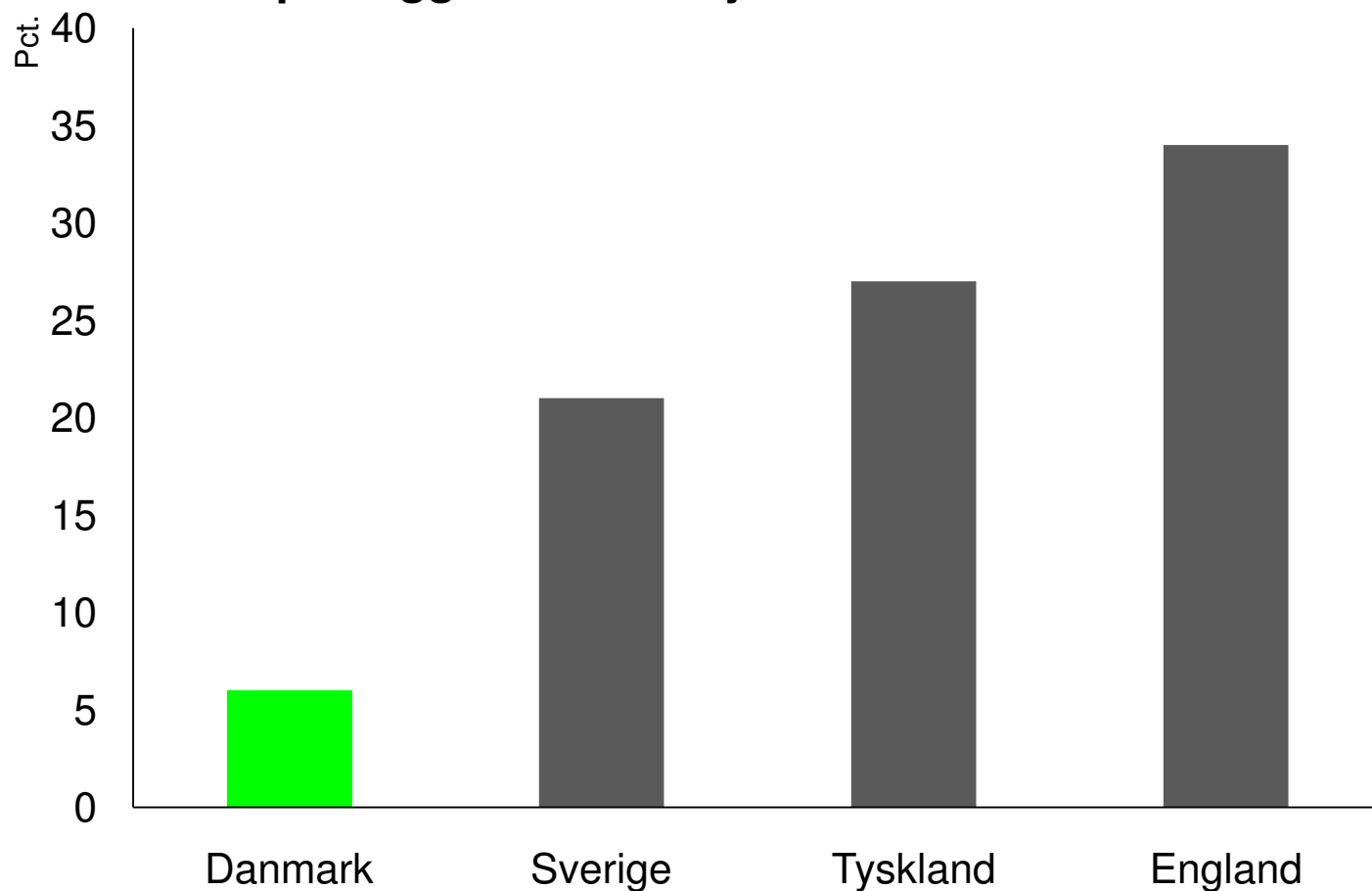

Eksempler på skiftet i sammensætningen af de humanistiske fag

- I 1991 udgjorde "anden humaniora" 10 pct. af samtlige humanistiske dimittender. I dag er tallet 60 pct.
- I 1991 udgjorde de kommunikationsuddannede 5 pct. af de humanistiske dimittender. I 2012 var tallet 28 pct.
- NB: Kommunikationsuddannelser har systematisk haft større ledighedsgrader end humanister generelt, men kommunikationsuddannelserne modtager alligevel 1½ gang så høj en taxametertakst som de traditionelle humaniorafag.

Danmark er det land, hvor de unge er mindst optaget af, hvad de skal leve af efter endt uddannelse:

Andel nyoptagne studerende der har valgt studie på baggrund af arbejdsmarkedssituationen

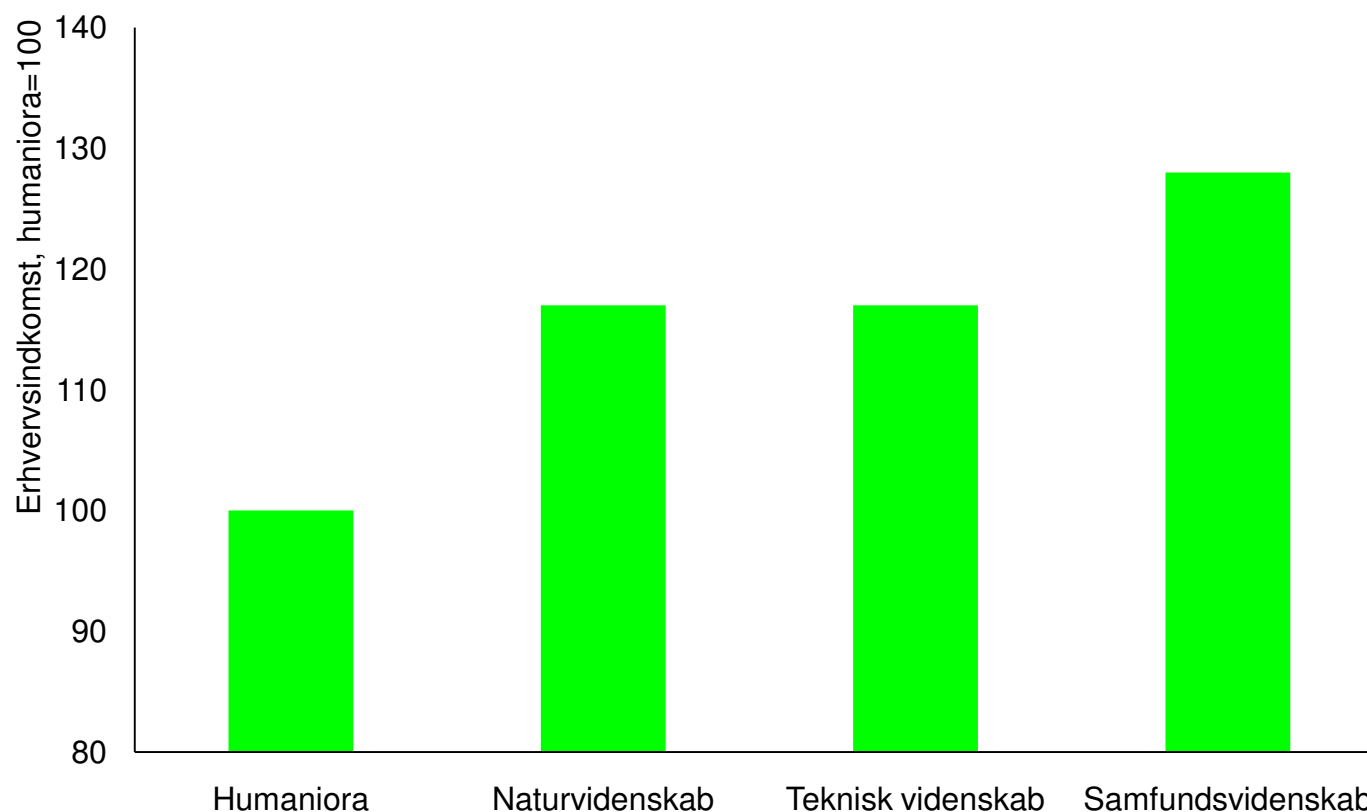

Udviklingstendenser i lønpræmier for videregående uddannelse

- Ingen systematisk sammenhæng mellem lønpræmien og længden af uddannelsen
- Store og stigende forskelle i lønpræmier på tværs af uddannelser
- Siden år 2000 er lønnen for humanister steget 10 pct. mindre end gennemsnitslønnen for andre uddannelsesgrupper
- Men er det uddannelsernes karakter og indhold, der bestemmer lønpræmierne?

Nogle uddannelser øger indtjeningsevnen væsentligt mere end andre

Erhvervsindkomst i forhold til en søskende, der har læst humaniora

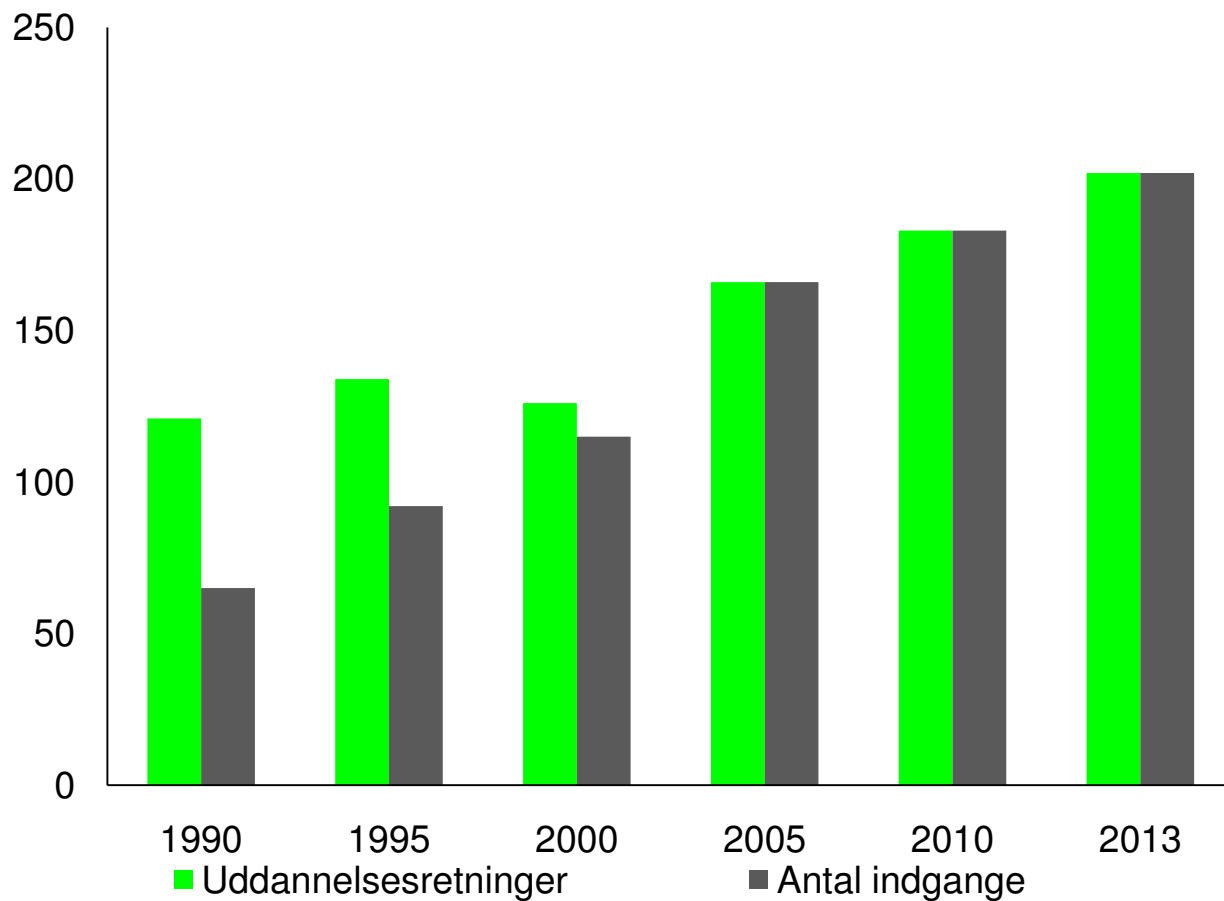
Note: Indkomstforskellene er korrigeret for effekten af forskelle i alder, køn og karaktergennemsnit i gymnasiet.

Taxametersystemet

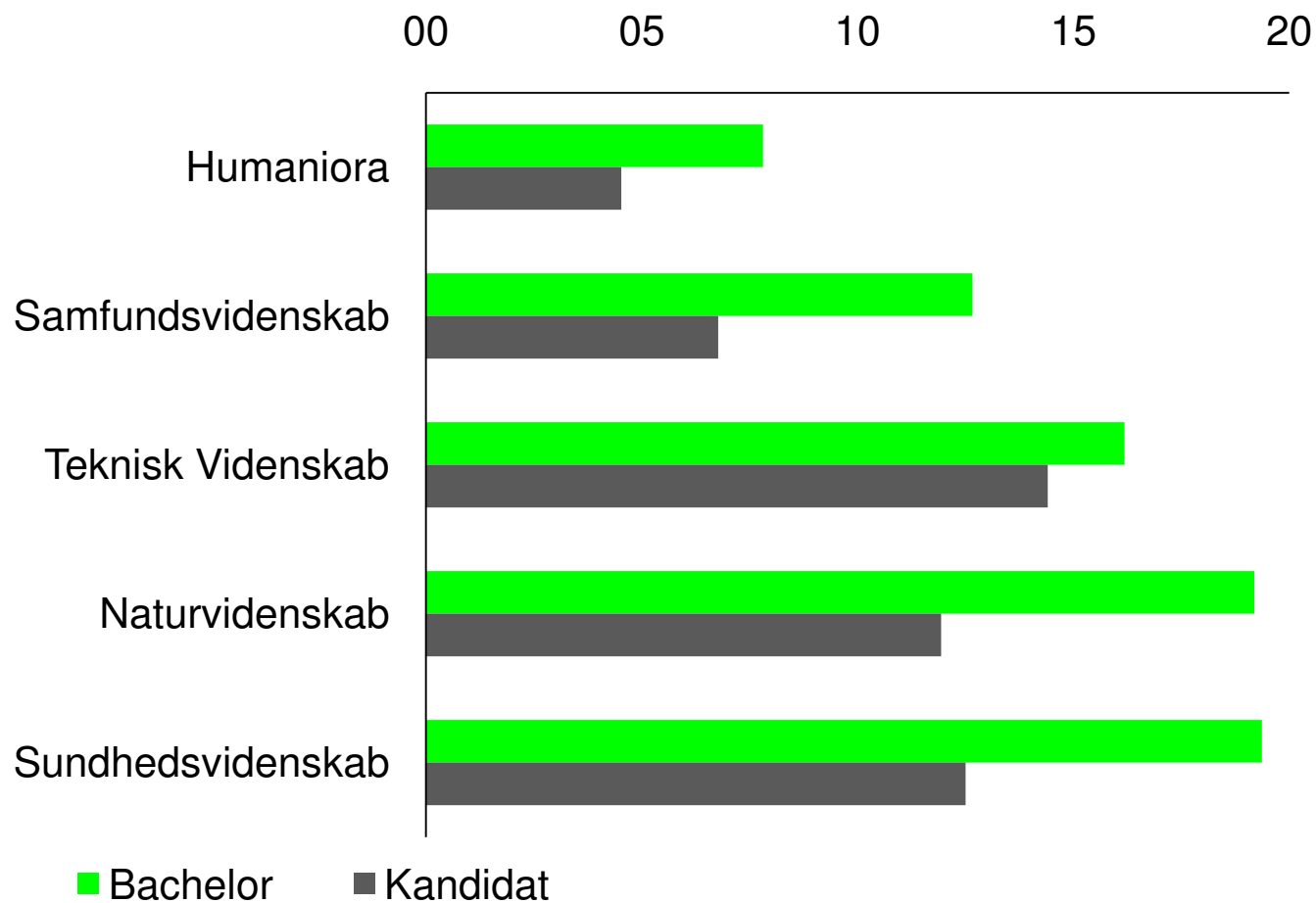
- Tilskynder uddannelsesinstitutionerne til at slække på de faglige krav
- Tilskynder til at slække på omfanget af undervisning
- Tilskynder til at oprette nye ”spændende” uddannelser, der får relativt høj taxametertakst i forhold til omkostningerne
- Tilskynder ikke til at tage hensyn til uddannelsernes anvendelighed på arbejdsmarkedet

Antal Bacheloruddannelser på universiteterne

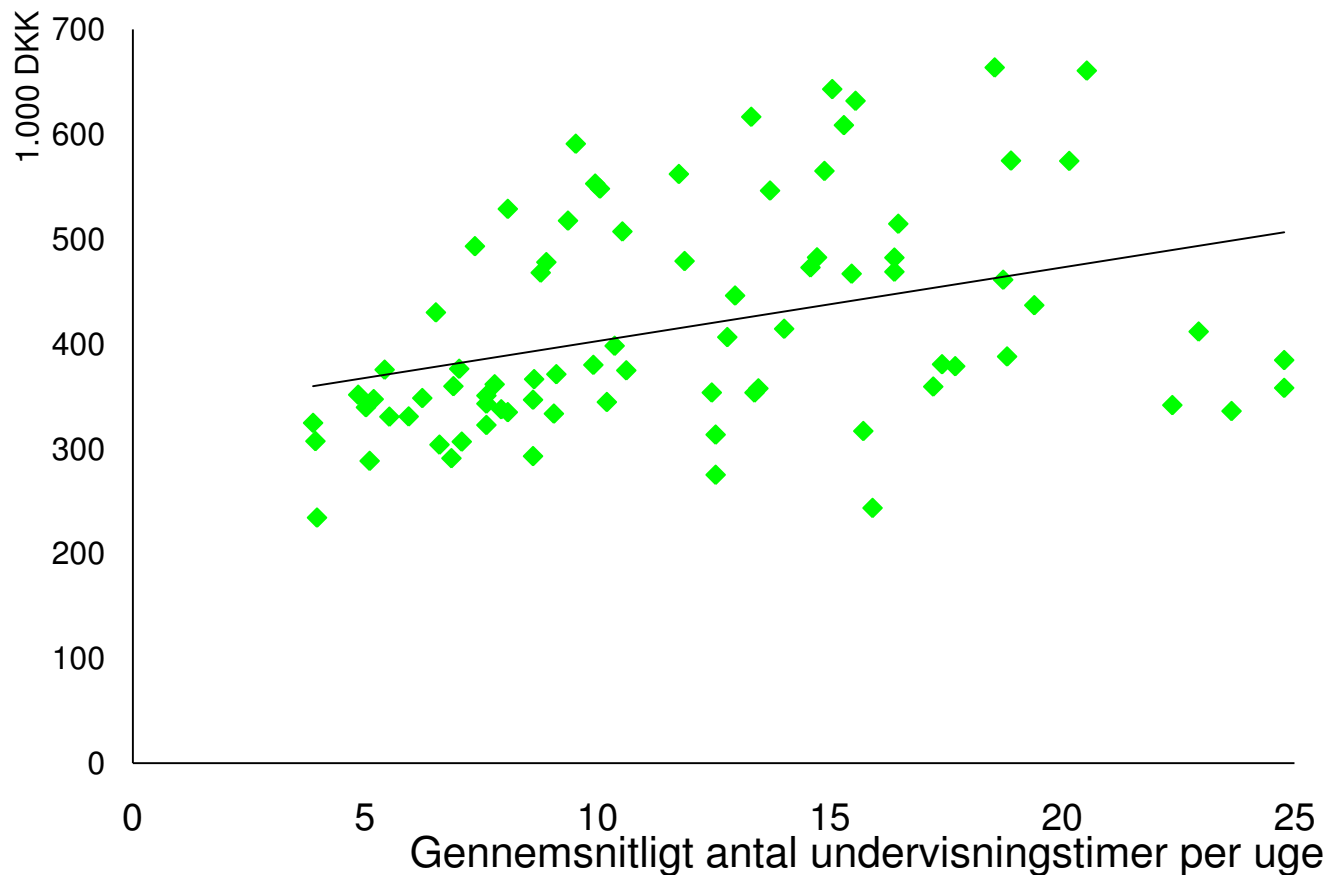

Ugentlige undervisningstimer på fagområder

Note: Baseret på stikprøve foretaget af Rigsrevisionen.

Undervisningstimer på universitetet og årlig erhvervsindkomst

Note: Den positive sammenhæng gælder også, når der korrigeres for forskelle i personlige karakteristika, uddannelsesretning og universitet.

Sammenhæng mellem én times ekstra ugentlig undervisning og årlig erhvervsindkomst efter endt uddannelse

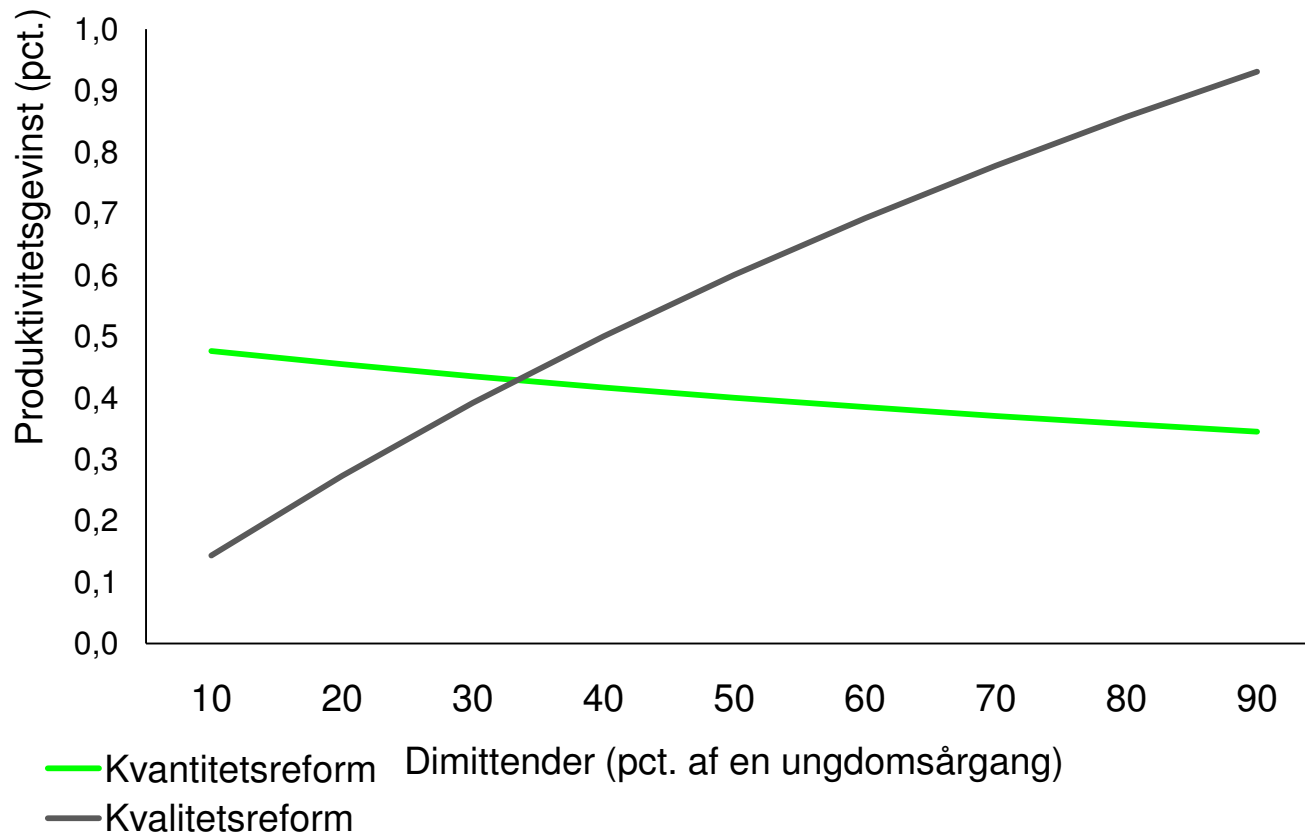
	REGRESSION 1	REGRESSION 2	REGRESSION 3	REGRESSION 4
Alle universiteter	8.503 kr.	7.508 kr.	6.121 kr.	9.802 kr.
Brede universiteter	9.114 kr.	8.216 kr.	5.931 kr.	6.651 kr.
Effekt korrigeret for:				
- Personlige karakteristika	Nej	Ja	Ja	Ja
- Uddannelsesretning	Nej	Nej	Ja	Ja
- Universitet	Nej	Nej	Nej	Ja

Note: De brede universiteter er AAU, AU, KU, RUC og SDU. Personlige karakteristika er køn, tid siden endt uddannelse, gymnasiekarakterer og matematik på minimum B-niveau i gymnasiet. Uddannelsesretningerne er humaniora, naturvidenskab osv.

Produktivitet og kvalitet i uddannelserne

- Hvad er kvalitet i uddannelserne? God undervisning på højt fagligt niveau
- Uddannelsernes evne til at sikre de uddannelsessøgende gode fremtidsmuligheder på arbejdsmarkedet er også et væsentligt aspekt og er af afgørende betydning fra et produktivitetsperspektiv
- Jo flere, der bliver uddannet, jo mindre betyder en ekstra dimittend for produktiviteten, og jo mere betyder højere kvalitet i uddannelserne

Kvantitet og kvalitet: Effekter på produktiviteten

Note: Kvantitetsreformen er en reform, der hæver andelen af højtuddannede med ét procentpoint. Kvalitetsreformen er en reform, der hæver dimittenders produktivitet med én procent i forhold til produktiviteten for personer uden videregående uddannelse. Produktivtetsgevinsten er væksten i den gennemsnitlige arbejdsproduktivitet for en ungdomsårgang.

De vigtigste anbefalinger angående uddannelse

Tværgående hovedanbefalinger

- Styringen af uddannelsesinstitutionerne indrettes i højere grad efter at sikre høj kvalitet målt på bl.a. elevernes præstationer og på studerendes beskæftigelse og indkomst efter endt uddannelse.
- De resultater, uddannelsesinstitutioner leverer, offentliggøres systematisk og på en lettilgængelig måde. Vigtige resultater er elevpræstationer, progression i uddannelsessystemet og indkomst efter endt uddannelse.
- Fremtidige reformer af uddannelsespolitikken baseres i højere grad på konkret viden om, hvad der sikrer læring i undervisningen, herunder på kvantitative forskningsresultater.

Hovedanbefalinger angående folkeskole og dagtilbud

- Det undersøges, hvordan indsatsen i dagtilbuddene for at stimulere børns læring kan intensiveres.
- De enkelte skolers faglige resultater offentliggøres i en årlig rapport på skolens hjemmeside.
- Skoleledere og lærere belønnes i højere grad for at bidrage til gode resultater.
- Kravene til de lærerstuderendes faglige kvalifikationer skærpes.
- Der åbnes op for alternative læreruddannelser, fx via universiteterne.

Hovedanbefaling angående ungdomsuddannelser

- *Gennemgribende eftersyn af ungdomsuddannelserne for at sikre at udbud og indhold af uddannelserne svarer til arbejdsmarkedets og de videregående uddannelsers behov.*

Spørgsmål:

- Fordeling mellem erhvervsuddannelser og gymnasier?
- Behov for mere integration?
- Behov for en anden styreform og eller finansieringsmodel?
- Gymnasiet: Er det faglige niveau højt nok? Og hvordan sikres en bedre sammenhæng til de videregående uddannelser? Eftersynet bør ikke forsinke det igangværende arbejde med en reform af erhvervsuddannelserne.

Hovedanbefalinger angående de videregående uddannelser

- Bedre information til de studerende: Løbende offentliggørelse af sammenlignelige nøgletal for uddannelsernes kvalitet og relevans på arbejdsmarkedet.
- Stærkere økonomiske tilskyndelser til de studerende til at vælge uddannelser med gode muligheder for beskæftigelse og høj løn.
- Stærkere tilskyndelser til uddannelsesinstitutionerne til at levere uddannelser, der indebærer høj studieintensitet og sikrer dimittenderne gode indtjeningsmuligheder.
- Overvej mere direkte styring af optag på uddannelser, hvor dimittenderne systematisk klarer sig dårligt på arbejdsmarkedet.
- Overvej oprydning i antallet af uddannelsesretninger.
- Undersøg om opbygningen af de videregående uddannelser sikrer uddannelser af optimal længde og relevant indhold i forhold til arbejdsmarkedet.

Innovation

Problemer på innovationsområdet

- Innovation er en vigtig kilde til produktivitetsvækst
- Danmark bruger forholdsvis mange penge på at støtte forskning, udvikling og innovation, men det afspejles ikke i produktivitetsvæksten
- Danmark har forholdsvis mange vækstiværksættere, men kun få kommer ind i et solidt vækstforløb

Problemer på innovationsområdet

Rammebetingelserne er vigtige:

- Et øget udbud af velkvalificerede højtuddannede med relevante kompetencer vil fremme innovation
- Et velfungerende kapitalmarked og et skattesystem, der ikke diskriminerer mod risikobetonede investeringer, er også vigtige

Problemer i innovationssystemet:

- Samarbejde mellem universiteter og erhvervsliv kan fremme innovation, men samarbejdet hæmmes af stive og komplicerede regler
- De mange danske ordninger til støtte for erhvervslivets forskning, udvikling og innovation er blevet betegnet som en "jungle"
- Der er stadig for lidt viden om, hvilke støtteordninger der virker bedst

Anbefalinger angående innovation

- *Samarbejde mellem universiteter og erhvervsliv:*
  - Forenkling af de lovgivningsmæssige rammer
  - Mere vægt på samarbejdsaftaler og mindre vægt på patenter og licenser

- *Støtteordninger i innovationssystemet:*
  - Opprioritering af effektmåling og løbende evalueringer
  - Justering af tilskudsprocenter i lys af udbud og efterspørgsel
  - Samling på færre ordninger

- *Rammebetingelser:*
  - Skat: Ophæv 60 pct. reglen for begrænsning af fradrag for underskud
  - Finansiering: Viderefør om nødvendigt Vækstfondens nye finansierings- og garantiordninger

NB: Innovationsfremmende offentlige indkøb og udbud behandles i en kommende rapport om offentlig-privat samarbejde.

Supplerende slides

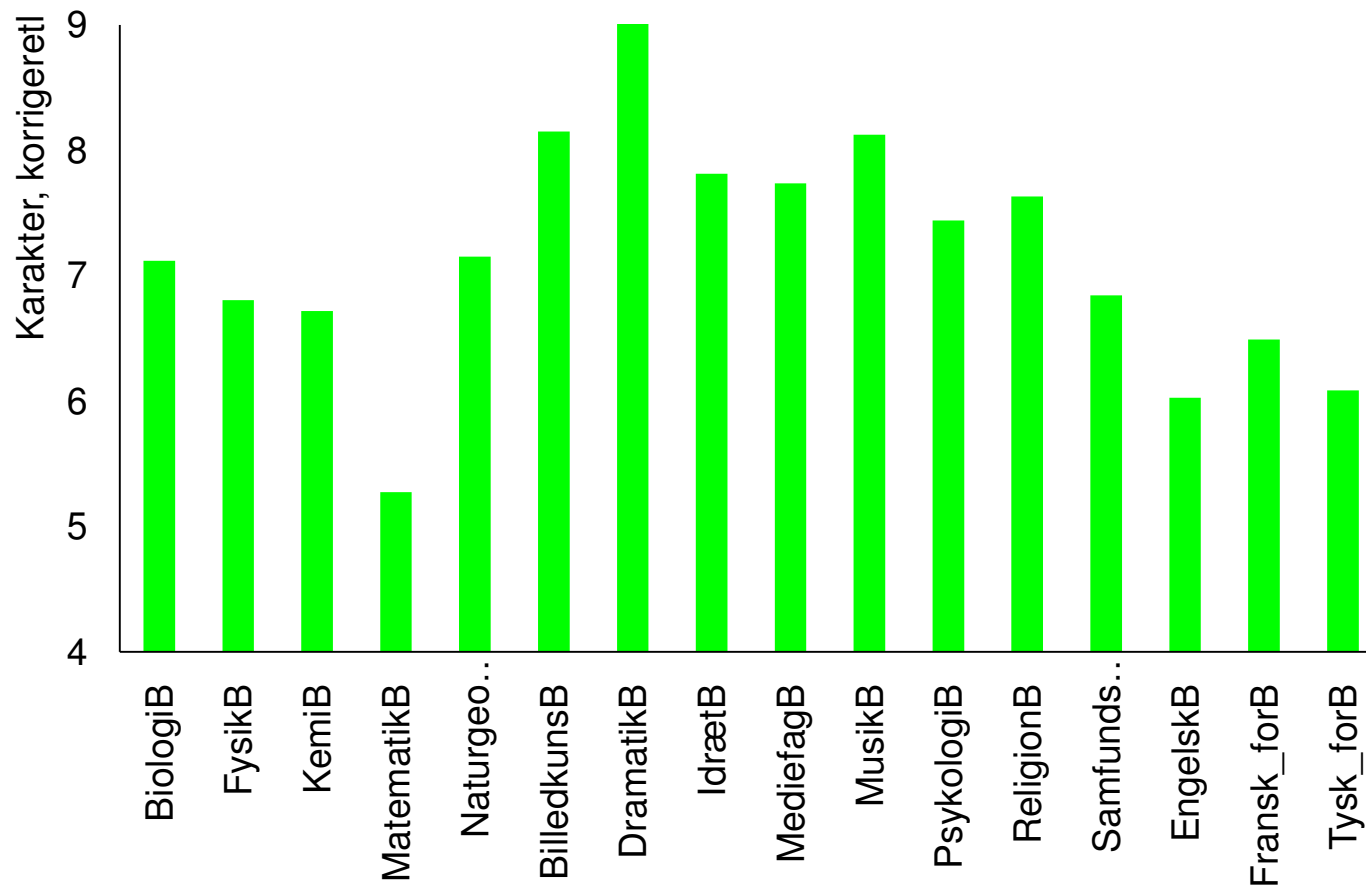

Hvad er produktivitet?

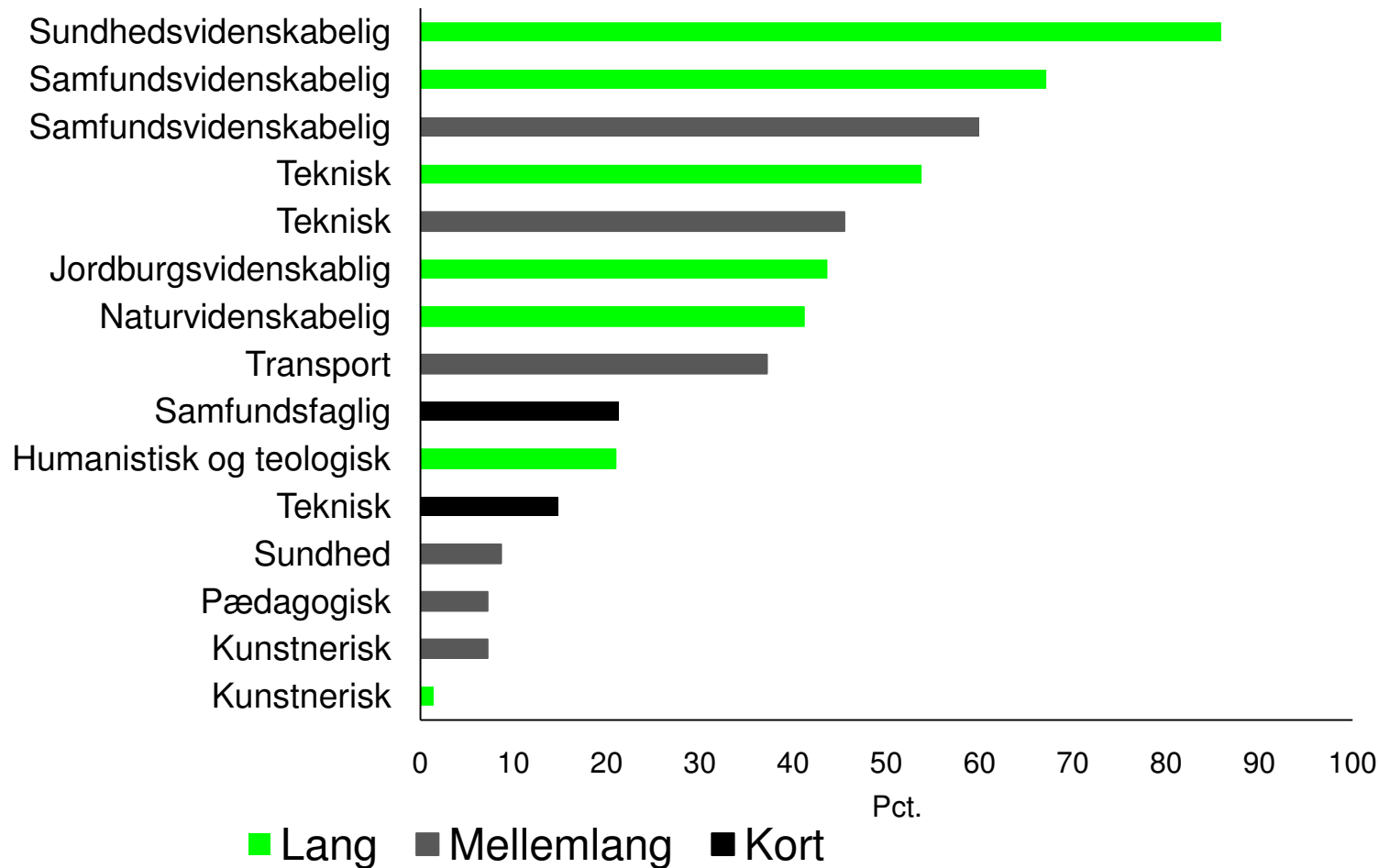
$$\textit{Produktion} = \textit{Produktivitet} \times \textit{Ressourceforbrug}$$

- Produktivitet angiver hvor meget vi kan producere med et givet ressourceforbrug
- En dansk beskæftiget producerer i dag fx dobbelt så meget som for 50 år siden, men arbejder 25 pct. mindre
- Produktiviteten kan ikke observeres direkte. Den udregnes ved at se, hvor meget der produceres med hvor stort ressourceforbrug
- Udfordring at måle produktivitetsudviklingen, da vi gerne vil tage højde for, at kvaliteten af det, vi producerer, ændres over tid
- *Arbejdsproduktivitet* = produktion per arbejdstime

Karakterer i B-niveau fag på det almene gymnasium

Lønpræmie for videregående uddannelse (mænd, 2011)

Anbefalinger om taxametersystemet

- Afskaf færdiggørelsesbonussen

Overvej reform efter følgende princip:

- Ved høj og vedvarende arbejdsløshed og relativt lav erhvervsindkomst sænkes taxametertaksten for studieoptag ud over en relevant kvote
- Ved vedvarende lav arbejdsløshed og høj løn hæves taxameteret for studieoptag ud over en relevant kvote
- Sørg for god sammenhæng mellem taxametertaksten og de faktiske uddannelsesomkostninger for optag inden for kvoten

Anbefalinger om tilskyndelser til de studerende

Alternative muligheder:

1. Omlæg en del af SU'en til statsgaranterede lån
  2. Som 1., men med et SU-tillæg for uddannelser, der i særlig grad er efterspurgt på arbejdsmarkedet
  3. Studiegebyr (fx på kandidatuddannelserne)
- NB: Politisk kan man vælge at bruge de frigjorte midler til at hæve kvaliteten i uddannelserne
  - Alternativ til økonomiske incitament: Hårdere adgangsbegrænsning

Anbefalinger om de videregående uddannelsers opbygning

Undersøg

- Om det vil være hensigtsmæssigt, hvis flere universitetsstuderende afslutter deres uddannelse med en bachelorgrad
- Om der med fordel kan indføres alternativer til de nuværende to-årige kandidatuddannelser i form af kortere, mindre teoretisk orienterede overbygningsuddannelser
- Om der bør gives mulighed for at læse kandidatuddannelser på deltid på samme vilkår som på fuldtidsuddannelser
- Om det er hensigtsmæssigt at forebygge overuddannelse fx gennem studiegebyrer på eller dimensionering af overbygningsuddannelser